

Sprawozdanie z konferencji „Archiwa organizacji pozarządowych w Polsce”, Lublin, 8 listopada 2012 r.

8 listopada 2012 r. sala Rady Wydziału Humanistycznego była kolejny raz scenerią naukowego wydarzenia. Była nim konferencja „Archiwa organizacji pozarządowych w Polsce”. Jej organizatorom z Zakładu Archiwistyki Instytutu Historii UMCS przyświecała idea poszerzenia i usystematyzowania wiedzy na temat specyfiki funkcjonowania archiwów oowych organizacji (w tym archiwów społecznych), będących w dosyć skromnym zakresie przedmiotem refleksji naukowej na gruncie polskiej archiwistyki. Udział w tym spotkaniu zgłosili przedstawiciele pięciu krajowych uczelni. Oprócz występujących w charakterze gospodarzy pracowników Instytutu Historii UMCS, reprezentowali oni: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (dalej: UMK), Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Łódzki i Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach. Ponadto z referatami przybyli naukowcy z Archiwum Państwowego w Lublinie (dalej: APL), Biblioteki Narodowej w Warszawie i Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej w Radomiu. W gronie referentów nie zabrakło oczywiście reprezentacji organizacji pozarządowych. Do Lublina zawitali przedstawiciele Fundacji Ośrodka Karta w Warszawie, Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego w Przemyślu, Instytutu im. ks. Franciszka Blachnickiego w Lublinie i Stowarzyszenia Rozwoju Miejscowości Studzianka. Program konferencji przewidywał wygłoszenie dziesięciu referatów. W charakterze gości na konferencję przybyli przedstawiciele Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Archiwum PAN w Warszawie, APL, Archiwum UMCS, Archiwum KUL, Fundacji Rozwoju Lubelszczyzny, a także pracownicy Wydziału Prawa i Administracji oraz Instytutu Historii UMCS. Uczestników konferencji przywitani prodziekan Wydziału Humanistycznego prof. dr hab. Małgorzata Karwatowska i dyrektor Instytutu Historii dr hab. Dariusz Słapek. Słowa powitania i życzenia owocnych obrad w imieniu naczelne-

go dyrektora Archiwów Państwowych prof. dr hab. Władysława Stępnika oraz własnym przekazał dyrektor APL dr Piotr Dymmel. Obradom przewodniczyli kolejno prof. dr hab. Krzysztof Skupiński, kierownik Zakładu Archiwistyki UMCS, prof. dr hab. Waldemar Chorążyczewski, prodziekan Wydziału Nauk Historycznych UMK, i mgr Joanna Michałowska, koordynator Archiwum Ośrodka Karta w Warszawie.

Wystąpieniem otwierającym obrady był referat W. Chorążyczewskiego *Archiwa społeczne jako fenomen kulturowy*. Autor zwrócił w nim m.in. uwagę na to, że państwowe archiwa, powołane do gromadzenia przede wszystkim dokumentacji instytucji publicznych, są głównie „pamięcią władzy”. Dlatego zwykli ludzie i zwykłe sprawy w ich zasobie nie znajdują właściwego odzwierciedlenia, inaczej niż w archiwach społecznych. Tę ostatnią kategorię instytucji pamięci autor rozpatrywał w węższym i w szerszym znaczeniu, w tym ostatnim zaliczając do nich nawet niektóre przedsiębiorstwa odpłatnie przechowujące dokumentację i osoby prywatne z żyłką zbieracza. Postawił też problem dotyczący aktualności klasycznej teorii archiwalnej na gruncie archiwów społecznych. Ramy niniejszego tekstu nie pozwalają na omówienie wszystkich pozostałych referatów, ale w związku z planowaną publikacją tomu materiałów pokonferencyjnych nie jest to konieczne. Dlatego ograniczę się do ogólnej ich charakterystyki oraz wskazania zasadniczych wątków, które się w nich pojawiały.

Większość wystąpień dotyczyła archiwów organizacji działających współcześnie w granicach Polski, ale poruszone też były zagadnienia archiwów polonijnych. Znalazły one odzwierciedlenie w referatach, z których jeden koncentrował się na dziejach i obecnym funkcjonowaniu chicagowskiego Archiwum Muzeum Polskiego w Ameryce, a drugi prezentował postępy w opracowywaniu zasobu Archiwum Instytutu Literackiego Kultura pod Paryżem w ostatnich trzech latach. Inną „zagraniczną” ekskursją był referat omawiający narzędzia kształtowania

zasobów archiwów zw. *collecting projects i documentation strategies*. Było to jedno z kilku wystąpień, podczas których omawiano różne projekty (np. cyfrowe archiwa tradycji lokalnej), sposoby i uwarunkowania towarzyszące gromadzeniu dokumentacji. Analogicznie, kilku referentów odniosło się do przebiegu i rezultatów opracowywania zasobów poszczególnych archiwów, akcentując stosowane do tego metody i narzędzia; sygnalizowano też pojawiające się problemy. Także takie aspekty funkcjonowania archiwów, jak udostępnianie i, w nieco mniejszym stopniu, przechowywanie dokumentacji były obecne w wygłaszanych referatach. Zagadnienie udostępniania też znalazło odbicie w postaci nawiązań do zawartości treściowej archiwów, niekiedy połączonych z sugestiami na temat rodzajów badań, w których prowadzeniu mogą one być pomocne. Spośród bardziej generalnych problemów podnoszonych przez referentów znalazło się zagadnienie przystawalności klasycznych zasad teoretycznych archiwistyki i archiwalnych przepisów do zjawisk zachodzących w obszarze niepaństwowego zasobu archiwalnego (w tym do działalności archiwów społecznych), tudzież w odniesieniu do oczekiwań formułowanych na gruncie społeczeństwa obywatelskiego. Przedmiotem analizy były też funkcje spełniane przez archiwa społeczne. Zwracano ponadto uwagę, w tym także w humorystyczny sposób (np. opisując „antydokumentacyjny” oktalog), na kwestię znaczenia świadomości dokumentacyjnej członków organizacji pozarządowej dla przetrwania pisemnych świadectw jej działalności. Omawiano też potencjalne zagrożenia dla losu dokumentacji konkretnych podmiotów z trzeciego sektora. Egzemplifikacją były zwłaszcza referaty poświęcone stowarzyszeniom kombatanckim, których niepewna w dłuższej perspektywie egzystencja może być, a właściwie już jest, głównym źródłem zagrożenia dla ich archiwaliów. Sygnalizowano podobieństwa i różnice zarówno między archiwami społecznymi i państwowymi, jak i te dotyczące podmiotów

tylko z tej pierwszej grupy. Spośród licznych też zgłoszonych przez autorów wystąpień przytoczę tu, jako przykłady, tylko niektóre. Wskazywali oni m.in. na: niemożność „wyręczenia” zreszających się obywateli przez mające inne zadania archiwa państwowe w działaniach na rzecz zapewnienia opieki materiałom archiwalnym narastającym w trzecim sektorze; potrzebę wprowadzenia do ustawy archiwalnej zapisów dotyczących archiwów społecznych; zasadność zacieśniania wzajemnej współpracy przez owe archiwa posuniętej aż do stworzenia ich swego rodzaju sieci; korzyść dla kondyty narodowego zasobu archiwalnego płynącą ze zbliżenia między organizacjami pozarządowymi i „zwykłymi ludźmi” z pasją dokumentacyjną, z jednej strony, a archiwami państwowymi i innymi publicznymi instytucjami (np. gminnymi bibliotekami), z drugiej; wzrost znaczenia archiwów organizacji pozarządowych, do czego dojdzie w związku z coraz bardziej zauważalną świadomością dokumentacyjną zwykłych ludzi dbających o zachowanie wspomnień z przeszłości.

Podczas konferencji zaprezentowano zarówno wystąpienia poruszające bardzo ogólne, podstawowe zagadnienia, jak i studia przypadków, obfitujące w rozmaite szczegóły. Ich znaczna, choć nieprzesadna rozpiętość tematyczna (aspekty teoretyczne, prawne, techniczne i organizacyjne), sprawiła, że przysłuchującym się poszczególnym referatom nietrudno było znaleźć interesujące ich wątki. Referaty uzupełniała dyskusja, w której m.in. odnoszono się do zgłaszanych tez i argumentów na ich poparcie, podnoszono mniej eksponowane zagadnienia i zadawano ważne pytania, np. czego konkretnie organizacje pozarządowe oczekiwałyby ze strony państwowej służby archiwalnej. Obecność wszystkich tych elementów sprawiła, że, wnosząc z tonu wypowiedzi wielu uczestników konferencji, można chyba mówić o jej sukcesie.

Tomasz Czarnota
Lublin